תלמוד בבלי · אחרונים · הגהות יעב״ץ · סדר קדשים

הגהות יעב"ץ על ערכין

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הגהות יעב"ץ על ערכין

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הגהות-יעבץ-על-ערכין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 4
דף ג. 4
דף ג: 4
דף ד. 4
דף ד: 4
דף ה. 4
דף ה: 5
דף ו. 5
דף ו: 5
דף ז. 5
דף ז: 6
דף ח. 6
דף ח: 6
דף ט. 6
דף י. 6
דף י: 7
דף יא. 7
דף יא: 8
דף יב. 8
דף יב: 9
דף יג. 9
דף יג: 9
דף יד. 10
דף יד: 11
דף טו. 11
דף טו: 11
דף טז. 11
דף טז: 12
דף יז. 12
דף יז: 12
דף יח. 12
דף יט. 13
דף יט: 13
דף כ. 13
דף כא. 13
דף כא: 13
דף כב. 13
דף כד: 14
דף כה. 14
דף כו. 15
דף כו: 15
דף כז. 15
דף כז: 15
דף כח: 15
דף כט. 16
דף כט: 16
דף ל: 16
דף לא. 16
דף לא: 16
דף לב. 16
דף לב: 17
דף לג. 17
דף לג: 17

דף ב.

במשנה שאינו נערך אלא זכר ודאי כצ"ל:

דף ב:

רש"י ד"ה מה סופינו וכו' (בקרבנה) נמחק העגולים:

דף ג.

רש"י ד"ה מזמנות לעצמן וכו' ואין העבדים אומרים על שהנחלתנו כצ"ל:
תוס' ד"ה פסק וכו' דאין הנשים מוציאות אלא נשים כצ"ל:
ד"ה לאתויי קטן כמה זמנין אכלית כצ"ל:

דף ג:

ד"ה מנוה היפה לנוה הרע כצ"ל וכן לקמן:
שם סלקא דעתא כצ"ל:
רש"י ד"ה ובני' עבודה נינהו וכו' כעין תדורו כל היכי דאפשר כצ"ל:

דף ד.

תוס' (הנמדה"ק) ד"ה מוכרין לעולם וכו' מפקיע מיד המקדיש שאם לוי הוא כצ"ל:

דף ד:

גמ' מ"ט שקולים הן ויבואו כולם כצ"ל:
תוס' ד"ה וכמה וכו' מביא המועט וכמה המועט כצ"ל ותי' את נמחק:

דף ה.

גמ' כי אבעיא לן מקמי דשמעה להא מתנית' כצ"ל:
רש"י ד"ה חוץ מדמי אבר שלא יקבל דמיו כצ"ל:
שם ד"ה והא מר הוא דאמר וכו'. תקדש לגופה הואיל והוא כצ"ל ותי' הוא נמחק:
ד"ה הקדיש אבר לדמיו וכו' קדוש לגופי' ומגו דקדוש כצ"ל:
ד"ה דמי ראשי למזבח וכו' ויהיב פלגא דמיו כצ"ל:
תוס' ד"ה דבעי רבה היינו מקמי דלשמע מתני' כצ"ל:

דף ה:

גמ' שהרי חרש שוטה וקטן נערכין כצ"ל:
שם הלכתא דר"מ מסתברא טעמי' לא מסתבר טעמא דר"י מסתבר וכו' טעמי' דר"י מסתבר כצ"ל:
שם דכתיב ויהי' עם הארץ מרפים כצ"ל:
תוס' ד"ה יכול לא יהא וכו' ואם אינו ענין למעריך תניהו ענין לנערך כצ"ל:
בא"ד למעוטי עכו"ם מתמורה וכו' ממעשר בהמה חובה שאין קבוע לה זמן כצ"ל:

דף ו.

גמ' בין אמר עלי בין אמר הרי סלע זו לצדקה כצ"ל ותי' ת"ר נמחק:
רש"י ד"ה לבסוף וכו' דהא כל ימי בית שני היתה. נ"ב אי משו"ה לק"מ דבתחלתו נגד הכותים קאמר שאליהם אמר לא לכם וגו' ומהם לא היתה להם אימה ומן המלכות שהיתה ידו תקיפה עליהם ודאי קבלו כדאיתא בהדיא וכדאסיק אלא דר"י הוא דלא אסיק אדעתי' לפלוגי בהכי:
ד"ה אמה כליא וכו' מאמה על אמה לכליא עורב וכו' כלי' לשון שמגרש וכו' שהי' מגרש זבובין ל"א כליא עורב כצ"ל:
ד"ה ואגרת אל אסף וכו' וקשקיל לבדק הבית כצ"ל:
תוס' ד"ה מיתיבי ואל אסף וכו' שומר הפרדס היה רחוק. נ"ב לכל זה הדוחק (מבואר הוא שאין בו ממש כי שלוחו כמותו ודינא דמלכות' דינא. תדע דקטלי דקלי וגשרי גשרא וכו' ושלוחא דמלכא כמלכא הרי דשלו ממש היא) הוי הוצרכו מפני אותה שאמרו רפ"ק דר"ה הוא כורש הוא ארתחשסתא אמנם לפמ"ש שם ובפי' לס"ע (פ"ו) דודאי ארתחשסתא שהוא כורש דנחמי' אינו כורש הראשון שעליו נבא ישעי' א"צ לדחוק וק"ל:

דף ו:

רש"י ד"ה מדאמר רבי אסא וכו' למה שניתם מה שנתתי כצ"ל:
ד"ה שדמיו קצובין וכי בעי למשיימם כצ"ל:

דף ז.

גמ' בד"א שהיה זבחו זבוח אבל אין זבחו זבוח כצ"ל:
שם דברי רבי יאשי' כי קאמר מגם כצ"ל:

שם מידי דהוי אזנב הלטאה דמפרכס כצ"ל:
רש"י ד"ה ומקרעין את כריסה דזמנין דמקרי דהיא מייתא ברישא. נ"ב לענ"ד תמוה דהא אמרינן לעיל אע"ג דפרכיס מידי דהוי אזנב הלטאה ואמאי לא משני דזימנין דמיקרי וחיי ומשום דמיעוטא דלא שכיח הוא דלא חשו לי' לגבי ממונא א"נ י"ל באמת א"כ מנ"ל להפקיע זכות יורשי העובר והא אין הולכין בממון אחר הרוב ולפחות ספיקא הוי וליהני להו תפיסה ולא ליפקע מנייהו מספיקא (חסר) וכן קשה לענין שבת מ"ט מקרעין אם אינו אלא פרכוס וצ"ל דנ"מ היכא דעקר הולד לצאת (חסר):

דף ז:

גמ' ואמר רבא בפאה נכרית לא קמבעי לי. נ"ב נ"ל שחסר כאן וכצ"ל במחובר בגופה לא קמבעי לי:
רש"י ד"ה ונתן ד' לשנייי ע"פ כהן. נ"ב שהעריכו לשני תחלה:

דף ח.

רש"י ד"ה פתחה שבעה עשר וכו' י"ז לבד מיום זה. נ"ב דהיינו י"ז טהורים בינתיים:
בא"ד ואם תראה שלשה תהא זבה כצ"ל:

דף ח:

רש"י ד"ה שנים עשר פתחה וכו' לסוף ששה ולסוף שבעה כלו ימי נדה כצ"ל:
שם אין ספק טוהר בנגעים כצ"ל:

דף ט.

גמ' בהדי ירחא מליא וכו' סברי איתחזויי איתחזי כצ"ל:
רש"י ד"ה מייתרא סיהרא עתיקא תלתא יומי כצ"ל:

דף י.

גמ' אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה. נ"ב עמש"ל ס"פ דלמא משום קלי' דנבל כדאיתא ס"פ:
שם מתני' דלא כרבי יהודה. נ"ב ונ"מ אי לא בעי אפסוקי כדמסיק:
שם תרועה יתקעו לכם. תי' לכם נמחק:
רש"י ד"ה ולא הי' מחלק וכו' והחללים מחללים. נ"ב צ"ל בחי"ת ולישנא דקרא הוא:

שם מעמאום שם המקום. נ"ב כדאי' בפ"ג דכריתות אטליס של עמאום:
תוס' ד"ה י"ח ימים וכו' שראה רב שלא ברכו לפניו. נ"ב דלא מסתבר שאיחר לבוא ועמ"ש בתענית בס"ד:

דף י:

גמ' בעשיית מלאכה דכתיב. נ"ב כחג. אלא כח"ה עי' תוס' ר"ה (כב א') ולח"ש פ"ד דמגילה מ"ב:
שם אמר להם אפשר כצ"ל:
שם נטלו את תקונו. נ"ב ש"מ אין כלי פגום פסול לשיר:
שם ועליהם אמר הכתוב נחושת ממורט נחושת מרוק כצ"ל:
שם וכן הי' ר"ש ב"ג אומר הרדולים. נ"ב בערוך גריס הרדולוס בה"א:
שם מפני שקולו ערב. נ"ב צ"ל עב וה"ג בערוך:
בתוס' (הנמעל"ד) ד"ה י"ח ימים ותו מפני דברי רשות נמי לא נפסיק כצ"ל:
שם וק"ק רב דסבר לאפסיקינהו התניא הכא. נ"ב ר"ל באותה ברייתא דמייתי תלמודא התם בתענית ושמא ט"ס הוא וצ"ל התם:
ד"ה פסק אמרו מלאכי וכו' מפני מה אין אנו אומרים שירה. נ"ב במ"כ אינו דיוק של כלום כמ"ש בלח"ש מ"ו פ"ד דר"ה:
ד"ה ועליהם וכו' פ"ה על כלי נחושת שמוציא קול מהם כצ"ל. ונ"ב כך נ"ל להגיה (והי' לבתו' נ"א ברש"י על מסכת זו כמש"ל דף ט א' ג"כ):
שם ד"ה מגריפה וכו' אחת לדשן. נ"ב כמ"ש פ"ב דתמיד נטלו המגרופת. ונ"ל שזו היא של מ"ו פ"ד דתמיד שהי' להם גם קול אדיר (והיא שהטעה לרש"י לחשוב שזוהי מגרפה הזכורה כאן לענין כלי זמר) ודלא כתוי"ט שאותה שלישית הי' וזו שנזכרה כאן קראה שהיא כלי זמר שקורין אורגל"א:

דף יא.

גמ' עבדים סניא. נ"ב בתמי':
תוס' ד"ה השיר וכו' והנסוך אין מעכב. נ"ב הי' לכאורה נראה דלק"מ שהכא בקרבן צבור שקרבו נסכים איירי:
שם מכאן עד עשרה ימים כצ"ל:

דף יא:

גמ' ויאמר חזקי' להעלות העולה להמזבח וכו' והחצוצרות ועל ידו כלי דוד מלך ישראל כצ"ל:

שם ל"ל לאמלוכי נ"ב נ"ל דדייקא הוא מדכתיב ויעמד וגו' והכהנים בחצוצרות והדר כתיב ויאמר וגו' דלא אשכחן דכוותי' אלא לומר שלא רצו להקריב ולשורר עד שיאמר להם חזקי' וצוה אותם על כך וקבעי למימר דמשו"ה בעי אמלוכי בי' בחזקי' משום דעולת נדבה היא. וקאמר ר"י ורמי דלא ה"ט (אלא משום דעיבר ניסן שלא כדין) לפיכך לא רצו להקריב מוסף לגמרי כי אם ע"פ צוואתו דוקא. היינו דצריך אמלוכי בי' (ונ"ל שמכאן יצא למ"ד שעיבר ניסן ולא הודו לו שתמה הרד"ק על זה) אברא ר"א סבר דלעולם צריך אמלוכי להקרבה ולשירה דומיא דשליחא דצבורא לתפלה דמשום מוסר וד"א וכבוד צבור הוא בלבד:

שם משום דהוקבע ראש חדש בזמנו. נ"ב משום דעבר ניסן בניסן:

שם והכתיב וביום ששה עשר וכו' להעלות העולה להמזבח כצ"ל:

שם מידי דהוה אשליחא דצבורא. נ"ב סתמא דש"ץ בקבוע מיירי ומכאן צ"ע עמ"ש הטור או"ח סי' נג שא"צ ליטול רשות אבל נראין דבריו שהקבוע אין לו לסרב מיהא אמלוכי בעי:

תד"ה משוער ששורר וכו' שהיו שוערים ומשפחות היו משוררים כצ"ל. ונ"ב וקשיא לי עובד אדום דקחשיב במשוררים ובשוערים ושמא שוער ששורר אינו חייב אלא בשלא נתמנה רק על מינוי אחד משא"כ עובד שמינוהו לכך ולכך יכולין לעשות כן ובאותו דור נהגו כך או בשני זמנים מותר ע"ס אם לבינה:

ד"ה עולת נדבה וכו' אין נסכים. תי' נסכים נמחק:

ד"ה אלא אמר וכו' דהא אתמול הקריבו. נ"ב לא אדע מנ"ל זה בפשיטות הכתוב וביום ט"ז לחודש כו' א"כ בודאי לא הקריבו בט"ו כלל:

ד"ה איבעי' להו וכו' וקשה לר"י כצ"ל:

בא"ד ויועץ המלך. נ"ב הא נמי ל"ק דאין מוקדם ומאוחר בתו"ך ויעץ ר"ל וכבר נועץ מתחלה ויש לו חברים רבים במקרא:

דף יב.

גמ' אמר רבינא בארבע עשרה וכו' בתשע עשרה וכו' עשרין ושית הווין וכו' עשרין ושית הווין כצ"ל:

רש"י ד"ה ואי ס"ד וכו' לבהדה כצ"ל ונ"ב ר"ל עם שנת החורבן:
ד"ה משב וכו' משתא דגלו כצ"ל:
ד"ה כיבוש יהויקים וכו' וכתוב בסוף ספר וכו' כצ"ל:
תוס' ד"ה נסכים וכו' שלא הקריבו ביומו וכו' דאפילו אם הביא עם קרבן חובה וכו' אין טעון שירה כצ"ל:
ד"ה ולדידך וכו' מכדי גלות בי"ט כצ"ל:

דף יב:

רש"י ד"ה צא מהן וכו' ושלשו ונדפס בצדו נ"א אלא. נ"ב א"צ למחוק הנ"י:

דף יג.

גמ' היא שנת השביעית למלך כצ"ל:
שם אין פוחתין משתי חצוצרות. נ"ב קרא כתיב וב"א הכהנים יתקעו בחצוצרות מעוט רבים שנים. והכי כתיב נמי בהדיא (דה"א ט"ז) ובניהו ויחזיאל הכהנים בחצוצרות תמיד:
רש"י ד"ה רב אסי וכו' וכן בשני כצ"ל:
שם ד"ה מתשעה כנורות לא אתפרש טעמא. נ"ב עמש"ל בס"ד:
תוס' ד"ה שאפי' משמרתו וכו' שחלוקות לארבע וכו' ושימשו תחתיהם כצ"ל:
ד"ה אותו זמן וכו' שלש עשרים באדר. נ"ב נראה שט"ס היא מלת ועשרים או צ"ל שלש ועשרים בניסן שכן כתיב שעשו חג המצות שבעה אחר הדברים האלה וגו' וע"פ לס"ע (פכ"ט) בס"ד:

דף יג:

גמ' ועמהם כהנים למאה כצ"ל:
שם אמר רב אסי דאמר קרא אסף במצלתים להשמיע. (כ"ה בדפוס פראנקפורט) והגי' הגאון אסף ואיתן במצלתים נחושת להשמיע. ונ"ב קשיא דהא קרא הכי כתיב והמשוררים הימן אסף וגו' ותו תשעה כנורות ושני נבלים מנלן. ונ"ל ברור שט"ס ארע כאן ולא זהו הפסוק שמביא בעל התלמוד אלא כך צ"ל ואסף במצלתים משמיע (דה"א טז) [כאשר הוא בדפוס לפנינו] תחלתו אסף הראש והדר קחשיב מן זכרי' תשעה לוים עד ויעיאל בכלי נבלים ובכנורות הרי תשעה לכנורות והדר קחשיב אסף לחודי' במצלתים. הרי הדבר ברור דהך קרא הוא ודאי ונוסח הישן בגמ' ואסף בוי"ו (ובלי זכר הימן ואיתן ולא תיבת נחושת הוא הצודק רק מלת להשמיע מוטעת וצ"ל משמיע אז הכלל עולה

טוב וישר שהרי למדנו לתשעה כנורות וצלצל אחד. ועדיין נשאר לבאר סמך לשני נבלים מנין. וגם בזה מצאתי רמז מבואר מאד ראה בפרשה שלפני זו (סט"ו) הכתוב שתחלתו ועמהם ימונה זכרי' בן (הוא שם אחד שכן הוא נמנה זכרי' בפסוק דלעיל) ויעזיאל (והוא יעיאל הראשון שבכתוב דלעיל) ושמירמות וכולן מספרן שלשה עשר לוים עומדים על הדוכן בכלי שיר שונים ובכללם אתה מוצא התשעה הנזכרים בכתוב (שתחלתו אסף וסופו אסף הנ"ל בפרשה השני') הרי כאן שלשה יתרים. ובאמת עובד לא הי' אפשר להמנות עם שנים עשר הלוים לדוכן לפי שהוא הי' גם מן השוערים (כמש"ל די"א ב' ע"ש) א"כ ודאי לא הי' מתמיד במינוי המשוררים. אלא פעם שמש בשוערים ופעם במשוררים בזמן שהי' חסר אחד ממנין השנים עשר של שיר הדוכן. היה הוא ממלא מקומו (והי' ג"כ משוררי' אחרים זולתו) או כלך לדרך זו זכרי' בן שנים נמנין הרי י"ד צא מהם עובד ויעיאל שוערים נשארו י"ב קבועים לדוכן הרי הכל סידור יש כאן י"ב לוים בכל כלי שיר על הדוכן בכלל שאין פחותין מהם ובפרטן תמצא תשעה לכנורות שנים לנבלים ואחד למצלתים הוא הצלצל. ועתה מיושב גם הכתוב בפרשה הקודמת והמשוררים הימן ואסף וגו' קחשיב תלתא למצלתים. לא בהדדי בחד זמנא עבדו בי' אלא חד מנייהו בחד זמנא כדמוכח אידך קרא. ברוך ה' שהאיר עיני ואל יציל מפי דבר אמת עד מאוד:

שם ויעמד ישוע בניו ואחיו וכו' בני יהודה כאחד לנצח על אותה המלאכה וגו' כצ"ל:

שם למימרא דנבל לחוד. נ"ב ק"ל היכי ס"ד דאיכא מ"ד דחד הוא והא כתיב (דה"א טו) וזכרי' וגו' הנבלים ומתתי' וגו' וי"ל דאפשר לפרש נבלים דהתם היינו נמי כנורות בני עשרה נימין ואמאי קרא להו נבלים משום דנפישי נימין דידהו כמסקנא דהכא והיינו דכתיב על עלמות שהיו עשוין כנגד של עולם הבא של עשר נימין ועוה"ב נקרא עלמות ובכנורות הרי כתיב על השמינית היינו אל שמונה נימין כנגד ימה"מ וזה נכון:

שם דתניא רבי יהודה אומר כינור כצ"ל:

דף יד.

גמ' לפרדסות קאמינא. נ"ב אני מפרשה:

רש"י ד"ה הקדיש שלשה וכו' עשרה מפוזרין כדרך אלו כצ"ל:

תוס' ד"ה פחות וכו' לא הקדיש את הקרקע כצ"ל:

בא"ד אלמא לא חשבינן להו כצ"ל:

דף יד:

גמ' והני לאו בני תבואה נינהו כצ"ל:
שם לא גאלן אין חוזרין לבעלים וכו' מ"ט ושב לאחוזתו וכו' וליפרקינהו כצ"ל:
רש"י ד"ה מחמת טענה שטוענו שמכר לו שם קרקע כצ"ל:
תוס' ד"ה איבעיא להו וכו' מ"מ ג"ש נילף מינייהו. נ"ב י"ל הא אין אדם דן ג"ש מעצמו:

דף טו.

גמ' רבא אמר אמר קרא כצ"ל:
שם אחד בירידה ואחד בעלי' כצ"ל:
תוס' ד"ה כשם כו' הציור. כל הציור לצד הגליון נ"ב צפון ולצד התחתון נ"ב מערב ונ"ב כצ"ל לפ"ד תוס' רחות הציור ואינו מסכים למציאות כלל. ואמנם כל מ"ש תוס' כאן אינו נכון גם ציור הארצות והים הוא מתנגד למציאות כי אמנם נילוס הוא דרומי לי"ס וי"ס הוא צפונה למצרים ומפסיק בינה ובין המדבר שבו הלכו בני ישראל כשעברו את הים. עמ"ש באם לבינה פירושי לתו"ך על רד"ק בספר שופטים (סי"א) ומ"ש להתוס' מהכתוב ויחנו על ים סוף לק"מ כמ"ש במיטיב נגן בס"ד ומ"ש איך היו ישראל קטני אמנה נמי ל"ק כמ"ש שם בס"ד:

דף טו:

גמ' בשבתנו על סיר הבשר. נ"ב שמות טז:
שם לעתיד לבא מתקבצות כל השיות וכו'. נ"ב שאינן יראות ממנו עוד דכתיב לא ירעו ולא ישחיתו והכל יש להם תקנה חוץ ממנו. ונחש עפר לחמו לפיכך מצדיקות עליו את הדין אז:
תוס' ד"ה אל תקרי ממנו וכו' ואינו מחליף כלל זה מזה. נ"ב אלא הבאור מתחלף במלת ממנו. פעמים מורה על ל"י מ"ב ופעמים על יחיד הנסתר וגם על דרך זה שייך הלשון אל תקרי אע"פ שאין הכוונה בו לשנות קריאת המלה במאומה רק בענין הפתרון בלבד כאילו אומר טלא תבין כך אלא כך וכ"ה הראי' שהביאו:

דף טז.

גמ' על רב ספרא לשיולי כצ"ל:
שם והאמר ר' עננ בר ששון וכו' מה קרבנות מכפרין כצ"ל:

שם וימעול מעל בה' אלהי' וגו' והצרעת כצ"ל:
שם אבנט מכפר כצ"ל:
שם דתני ר' חנינא כצ"ל:
רש"י ד"ה ויטבלו כו' רמז היה להם שמכפרת דמים עולה כצ"ל ותי' טבילה נמחק:

דף טז:

גמ' ת"ל ולא תשא עליו חטא כצ"ל:
שם תמיהני אם יש כצ"ל:
שם וכ"ש שהוספתי בו אהבה. נ"ב צ"ל שהוסיף בי אהבה וכ"ה בע"י ובדוחק י"ל ע"ד כמים הפנים לפנים:
שם א"ל אמאי לא אמרת לי כצ"ל:
שם דליכא טרחה למשדייהו כצ"ל:
תוס' ד"ה ענוה וי"מ ענוה. נ"ב וזה וזה לא ישרו לענ"ד ותמי' לי מי סני מאי דקמפרש תלמודא בהדי' ופירושו כמשמעו דענוה שלא לשמה היינו שלא לשם ענוה אע"גפ שהיא שלש"ש קרי לה שלא לשמה והכלל שרואה או שומע דבר שהי"ל לדבר ולהוכיחו ולתבוע עלבונו ושותק שלא מחמת ענוה רק שמתיירא לביישו כדמסיק תלמודא דהא ודאי לש"ש עבד דשתק והראה ענוה אבל לא היה תכליתו הענוה וכל כל כיוצא בו ודו"ק:

דף יז.

תוס' ד"ה השיג יד וכו' שאמר עשיר קרבנו של מצורע כצ"ל:

דף יז:

גמ' בתר חיובא דגברא אזלינן נמי קמ"ל כצ"ל:
שם ר"ש סבר דבר המכפר כצ"ל:

דף יח.

רש"י ד"ה ילד מבן עשרים. נ"ב לרבותי' נקטי' וה"ה מבן י"ג ולמעלה דאיתי' בנדרי':
ד"ה שנה יתרי וכו' למ"ל ובן ששים. נ"ב נ"ל דכצ"ל למה לי גבי בן עשרים ובן ששים ור"ל דבתרווייהו איכא שנה יתרא זיל קרי בי רב ותדע וקבעי לפרושי דהו"ל מופנה משני צדדים דלמדין ואין משיבין. וא"ת אכתי גבי בן חמש מנ"ל דהא לא מייתר בי' קרא. י"ל דהשתא דגלי לן קרא דלהקל ג"כ נעשה שנת עשרים א"כ נלמד במ"מ ובהקישיא משנת

עשרים כדס"ד במתני' למילף משנת ששים אי לאו דהוי להחמיר. ואפשר דכי דייקינן משכיחינן נמי יתורא גבי שנת חמש וק"ל:
תוס' ד"ה לא צריכא וכו' עני שהאריך עצמו ויש לו מרגליות כצ"ל:

דף יט.

גמ' זהב משקל ידי עלי כצ"ל:
שם לא צריכא דבתר דשקלי שדו. נ"ב להכרע:
רש"י ד"ה הוא רב יהודה דאמר כר"ע כצ"ל:

דף יט:

גמ' ואע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר. נ"ב ההוא ודאי זכר בעלמא הוא כי שם נאמר על אבר הזכר שאין בו עצם והו"ל לאתויי קרא דישכר חמור גרם אלא שהוא נאמר בלשון משל גלוי יותר:

דף כ.

גמ' ר' יוסי בר יהודה אומר לוקה ונותן וכו'. נ"ב כתובות דף מו ע"א:
שם אפי' כולו נמי. נ"ב והו"ל לאשמועינן כוחא דהיתירא:
תוס' ד"ה דמי עלי וכו' שישמוהו ב"ד כצ"ל:

דף כא.

גמ' רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא כצ"ל:

דף כא:

גמ' ואמוראי נמי לא קשיין כצ"ל:
שם כל הרוצה ליקח יבוא ויקח על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבע"ח חובו וכו' דמיקל בזוז כצ"ל:
תוס' ד"ה להמתין עד הערב ולישאלינהו מה ראו כל היום יש לו רשות לשיולינהו כצ"ל:

דף כב.

גמ' אי הכי רבית נמי לא לשקול. נ"ב צ"ל דס"ד שנתגייר משו"ה קבל עליו כו' דאל"ה מי אסור לעובד כוכבים למשקל רבית מישראל דכי היכי דשרי לישראל למשקל מניה

דעובד כוכבים ולאו בכלל גזל הוא (אפי' למ"ד גזל עובד כוכבים אסור) משום דמדעתי' יהיב לא (דמשו"ה צריך לאו ברבית דישראל ולא אתי מלאו דלא תגזול) ה"נ ליכא למימר דאיתסר לעובד כוכבים רבית כצ"ל:

דף כד:

רש"י ד"ה לשמואל וכו' מודה דמשנת כצ"ל ותי' רבי נמחק:
תוס' ד"ה רב ושמואל (הנמעל"ד) וכו' לפיכך לא נזהר. נ"ב המקדיש כסבור שיפדנה בגריע שנה אחת בלבד על כן השמיענו מתנא כו':
בא"ד וא"ת מאי קמ"ל הא מתני' היא כצ"ל:
שם מתחיל עד יום כיפורים. נ"ב קמ"ל ברייתא דיכולין להקדיש בין לפני יובל (ר"ל מר"ה עד יו"כ) כו' כצ"ל:

דף כה.

גמ' שאם אתה רוצה לעשות חדשים. נ"ב אגזבר קאי דהוא כהן המחשב לא השנים דבדידי' תליא מלתא שאם רואה לחשבון להקדש בחישוב חדשים לשנה הרי זה מחשב כדתנן אבל ההקדש מחשב והיינו בין לקולא בין לחומרא רק שיהא תועלת להקדש יכול לעשות כן להקדש היכי דמי כגון שהקדיש בפרדסית של סבסטי ודכוותה בא לגאול פחות מב' שנים לפני היובל יש להקדש לחשוב החדשים שיצאו ביציאה גמורה ולא מיפרקה אלא בחמישים כסף. ולקולא היכי דמי כגון שהקדיש שדהו מפני רעתה שאינה שוה דמי יציאתה ואין הנאה להקדש אם תשאר ביד גזבר ועכשיו אם יחשב חדשים שיצאו ביציאה גמורה ודאי לא יפרקנה בעלים בנ' כסף ויהא ההקדש נפסד אם נחמיר בכך לכן נתנה תורה רשות אפי' לחשוב חדשים להקל דהיינו כה"ג דמחשב החדשים הבאים לשנה והו"ל שני שנים לפני היובל ומפרקא בב' סלעים וב' פונדיונין כיון דניחא לי' להקדש בהכי אע"ג דהויא רווחא דידי' כדפרש' הכא ור"ל רווחא דמקדיש והא היא דמקפרש אהך ברייתא טפי ממתני' ובהכי ניחא טפי דנקט תלמודא דאקדשה וכו' אע"ג דודאי לאו בהקדש תלי מילתא אלא בשעת גאולה כדכתבו התוס' מ"מ מילתא אגב אורחא הוא דנקט דכה"ג לא חייס המקדיש על נכסיו ועביד לאקדושי' אפי' פחות מב' שנים ונכון הדבר מאוד בעז"ה ונתיישב פרש"י היטב שלא יהי' דבריו סותרים זא"ז ממילא גם הרמב"ם מוצל מהשגת הראב"ד ושלא יהי' תימה בדבריו:

דף כו.

גמ' ואצטריך למכתב לאשר קנהו כצ"ל:
רש"י ד"ה לאי ר"א הוא דאמר ביובל שני נמי בת גאולה כצ"ל:
ד"ה בשנת היובל וכו' יגאלה לזה תי' וגאלה לזה רשום למחוק:
ד"ה בצאתו וכו' מכח בדק הבית. נ"ב ר"ל אע"ג דכי נפיק לכהנים נמי קודש הוא דהכי כתיב והי' בצאתו ביובל קודש לה' א"כ במילתי' קמייתא קאי דמעיקרא קודש והשתא קודש משו"ה לא אצטריך קרא לאשמיעינן כיון דלאו יציאה הויא להכי קאמר דמ"מ ב' כוחות הן בהקדש ואכתי הוצרך לאשמועינן דיוצא ביובל מכח הקדש בדק הבית:

דף כו:

גמ' אמאי אינה נגאלת שדה אחוזה נמי הויא כצ"ל:
תוס' ד"ה לר"י ור"ש כצ"ל:

דף כז.

גמ' חזר בו של עשר מוכרין אותה בשווי' כצ"ל:
רש"י ד"ה ממשכנין וכו' סלעים. נ"ב ובן ארבעים יתן ארבעים חזר בו של ארבעים ממשכנין מנכסיו עד עשרים נמצא כו' כ"ז נשמט בהכרח:
בא"ד ובן שלשים יתן שלשים כצ"ל:
תד"ה רבי יוסי סבר וכו' ונראה דכביצה היינו שוה פרוטה. נ"ב זה מדויק לפמ"ש בס"ד בלח"ש רפ"ט דשביעית שנמצא ככר מפונדיון הלקוח מנחתום שוה איסר והוא שמונה ביצים כמ"ש רפ"ט דעירובין והפרוטה היא אחד משמונה באיסר האטלקי:

דף כז:

רש"י ד"ה משלשין וכו' יתנו בין ארבעתם כצ"ל:

דף כח:

היוצאה לכהנים נותנו למשמר כו':
שם וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים נ"ב תימה דלא מפלגי הכא כדתנן התם (פ"ב דנדרים) סתם חרמים ביהודה כו' ולפום ההוא איתא להא ולהאי דריב"ב דבח"ל הוה בנציבין מש"ה קאמר סתם חרמים לב"ה דהו"ל דומיא דאנשי גליל שאין מכירין את חרמי כהנים:

דף כט.

גמ' כתוב אחד אומר לא תקדיש כצ"ל:
רש"י ד"ה בזמן הזה וכו' איסורא הוא דרביעא עלייהו אפי' לכתחלה כצ"ל:

דף כט:

רש"י ד"ה פחות משתי שנים וכו' שכך עלה חשבון כשיוצאה מתחת ידו כצ"ל:

דף ל:

רש"י ד"ה וכי יש שנים מרובות שתהא שנה. נ"ב אע"ג דאיכא שנת עבור לא יתכן לפרש כך שנים מרובות מאחר שאין שנות העבור רצופות:

דף לא.

גמ' ולא יגאל היה חלוט כצ"ל:
רש"י ד"ה את חדש וכו' אינו נחלט עד כצ"ל:
תוס' ד"ה תניא בת"כ גבי מוכר שדה. נ"ב ע"ל (דף כה א'):

דף לא:

גמ' אנא קדים שחין נורא מקמי דידך כצ"ל:
שם אנא קדים אכיל ירוקא מקמי דידך כצ"ל:
רש"י ד"ה דכ"ע וכו' יחזור לו הלוקח דמי הפירות שאכל וכו' הואיל הלואה. רבית ולגבי צד אחד כצ"ל:
ד"ה ואיש כי ימכור כצ"ל:
ד"ה למי חלוט וכו' כי מי מן הלקוחות זוכה כצ"ל:
ד"ה אנא קדים שחין וכו' הסקתי אש ונשתמשתי כו' לא יחלט כצ"ל:
תוס' ד"ה רבא אמר וכו' פרש"י וכו' הואיל ולגבי הלואה צד אחד ברבית הוא כצ"ל:
ד"ה דאי ר"מ הי' לנו לומר שלא יתנו ביתיהם כצ"ל:
ד"ה התקין וכו' כיון דדין בתי ערי חומה כצ"ל:

דף לב.

גמ' שלש חצרות של שני שני בתים וכו' וחדיד ואינו כצ"ל:

דף לב:

גמ' מצאו אלו וקדשום. נ"ב פירוש מצאום מוקפות חומה ממיב"ן ולא חרבו חומתם בחורבן הבית אבל אותן שחרבו לא מהני להו קדושה שני' בחומה חדשה דלא פליג אסתם מתני' דבעי מוקפות מיב"ן כך נ"ל פשוט שוב עינתי שסובר כר"מ ודבריו כעין פשרה סברא שלישית אבל דברי הראב"ד נראים מכוונים כמ"ש בס"ד:

שם לעתיד לבוא דכתיב ויעשו כל הקהל וכו' מימי ישוע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי כצ"ל:

שם אלפים שלש מאות ששים הוה כצ"ל:

תוס' ד"ה יקדשו וכו' ופרש"י כאן דמקדש לו לארעא. נ"ב אין מילה זו בפירש"י שלפנינו אלא דמקדש לה. ור"ל לעיר ולק"מ. ודילמא הא דתנן התם שאין מוסיפין על העיר כללא הוא כל ערי חומה אע"ג דלא מפרשא ורש"י גופי' שם ספוקי מספקא לי':

בא"ד על העיר ועל העיירות אבל שאר העיירות לא ידעתי כצ"ל:

דף לג.

גמ' הואיל ונתת להם כח יפה שבשדות וכח יפה שבבתים כצ"ל:

שם ועיר אחוזתו מה ת"ל ממכרו ממכר כצ"ל:

רש"י ד"ה ולא מנו וכו' שאף שנה שביעית יעבוד והא כתב כצ"ל:

ד"ה ושבע לנרצע וכו' ופגע יובל בשנה שמינית וכו' יוצא ביובל וכו' בימי חורבן הבית הוה דהוו כמה כצ"ל:

תד"ה אלא וכו' אשר באו בברית כצ"ל:

דף לג:

במשנה של שני שני בתים כצ"ל:

רש"י ד"ה מתני' ישראל וכו' שאם מכר שתהא נחלט וכו' לעולם גואלו כצ"ל:

ד"ה ותניא וכו' יגאלנו לעולם וכו' דנחלט לסוף שנה:

ד"ה וזה יפה וכו' אלא יחלט לסוף שנה: